

In het kort

Een verkenning van sekseverschillen in het onderwijs

Er zijn verschillen in school- en beroepsloopbanen van jongens en meiden. Het onderwijs heeft, naast anderen, een belangrijke taak om die verschillen te verkleinen. Want iedere leerling en student moet de mogelijkheid krijgen om zijn of haar capaciteiten te ontwikkelen en zich vrij voelen een school- en een beroepsloopbaan te kiezen die daarbij passen. Verschil mag er zijn, maar niet door beperking in keuzevrijheid of ongelijke kansen.

onderwijsraad

Verskil mag er zijn, maar niet door beperking in keuzevrijheid of ongelijke kansen.

Wat is de aanleiding voor de verkenning?

Zorgen om de verschillen in onderwijsprestaties, schoolloopbaan en onderwijskeuzes tussen jongens en meiden bestaan al heel lang. In de jaren zestig ging het vooral om de positie van meiden en vrouwen, de laatste jaren om die van jongens. De Tweede Kamer heeft de Onderwijsraad gevraagd te adviseren over de verschillen tussen jongens en meiden in het onderwijs. Directe aanleiding hiervoor waren de bevindingen uit het rapport *De Staat van het Onderwijs 2019* van de Onderwijsinspectie en een initiatiefnota vanuit de Tweede Kamer over de disbalans tussen mannen en vrouwen voor de klas in het basisonderwijs.

Welke verschillen zijn er in loopbanen tussen jongens en meiden?

De Onderwijsraad constateert op drie punten grote verschillen in de school- en beroepsloopbanen van jongens en meiden.

- 1. Jongens hebben minder gunstige schoolloopbanen dan meiden**
Dat begint in het voortgezet onderwijs en is ook zichtbaar in het vervolgonderwijs. Jongens vallen vaker uit dan meiden, blijven vaker zitten en stromen door naar lagere niveaus.
- 2. Vrouwen hebben minder gunstige beroepsloopbanen dan mannen**
Ze werken vaker dan mannen in deeltijd, verdienen minder en stromen minder vaak door naar management- en topfuncties. De verschillen zijn voor jonge mannen en vrouwen relatief klein, maar worden groter na de geboorte van hun eerste kind.

3. Jongens en meiden zijn ongelijk verdeeld over onderwijssectoren en beroepen

In vergelijking met andere landen binnen de Europese Unie kent Nederland een sterke seksspecifieke opleidings- en beroepskeuze. Jongens en meiden kiezen profielen, opleidingen en studierichtingen volgens traditionele patronen, wat leidt tot typische mannen- en vrouwenberoepen. Vrouwen kiezen vaker voor zorg en onderwijs, mannen voor exacte wetenschap en techniek.

Deze verkenning van de Onderwijsraad laat zien dat verschillen tussen jongens en meiden niet zozeer komen door verschillen in prestaties en hersenen, en dat jongens niet slechter presteren door een oververtegenwoordiging van vrouwen in het basisonderwijs. Over het algemeen zijn de verschillen in prestaties klein; soms presteren jongens iets beter, soms meiden. De verschillen in hersenomvang en -ontwikkeling zijn eveneens klein. De verschillen *binnen* de groep jongens en *binnen* de groep meiden blijken groter dan die *tussen* jongens en meiden.

Hoe zijn de verschillen te verklaren?

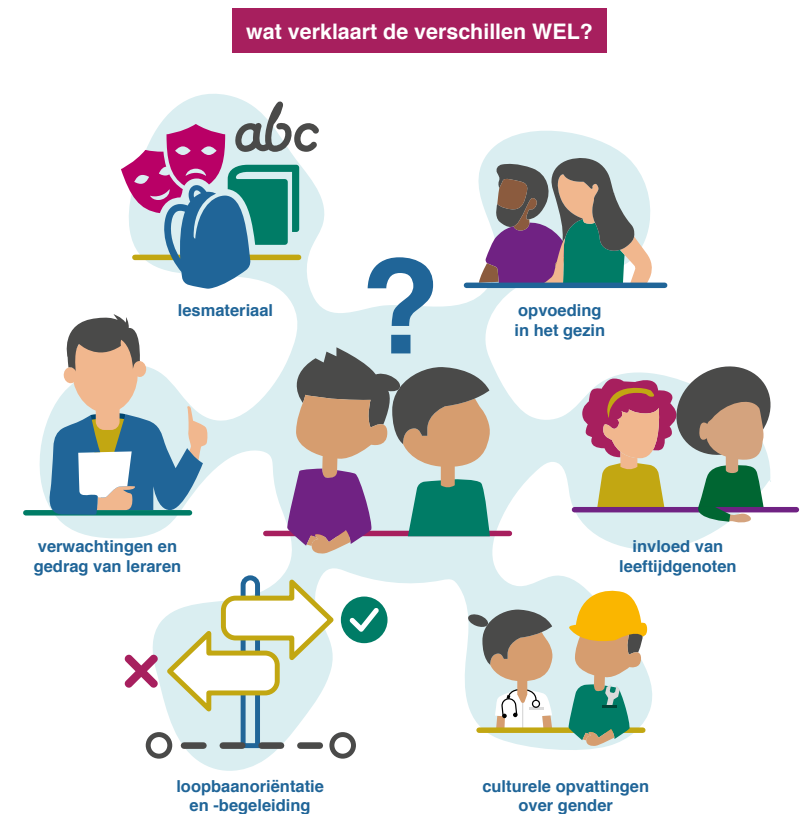
Verschillen tussen jongens en meiden ontstaan op een aantal niveaus.

- **Thuis**
Opvoeding speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van eigenschappen bij meiden en jongens en de manier waarop ze zich (gaan) gedragen. Daarnaast identificeren kinderen zich met rolmodellen binnen het gezin.
- **Onder leeftijdgenoten**
Jongensculturen zijn over het algemeen minder gericht op leren en school dan meidenculturen. Veel jongens vinden het 'niet cool' om je in te zetten voor school en lopen niet graag het risico als 'nerd' gezien te worden. Dit kan de inzet van jongeren op school en hun schoolprestaties negatief beïnvloeden.
- **Op school**
 - Jongens krijgen de meeste aandacht van leraren, zowel positieve als negatieve. Alle leraren (man en vrouw) hebben genderspecifieke verwachtingen van jongens en meiden. Mannelijke en vrouwelijke leraren hebben over het algemeen positievere verwachtingen van meiden dan van jongens.
 - Stereotypen in het curriculum en in leermiddelen kunnen leiden tot verschillen in motivatie en prestatie. Recent onderzoek laat zien dat stereotypen nog steeds voorkomen: vrouwen zijn systematisch ondervertegenwoordigd (in teksten en op afbeeldingen) in boeken voor de vakken Nederlands en wiskunde (brugklas). De suggestie dat de oververtegenwoordiging van vrouwen in het basisonderwijs jongens op achterstand zet, klopt niet.
 - Tot slot: jongens gedijen extra goed wanneer goed onderwijs wordt geboden: een combinatie van structuur bieden, goede begeleiding en voortdurend sturen en monitoren op gedrag en motivatie van

leerlingen. Waarbij de individuele verschillen tussen leerlingen centraal staan en niet de verschillen tussen jongens en meiden.

In de samenleving

Beleed en sociaal-culturele en economische factoren vormen ook een verklaring voor het ontstaan van verschillen. Denk aan de afschaffing van de formele seksediscriminatie in de loop van de twintigste eeuw (beleid), de opkomst van de dienstensector (economie) en de invloed van sociaal geconstrueerde denkbeelden (sociaal-cultureel domein). Nederland kent een sterke seksespecifieke opleidings- en beroepskeuze.

Verschillen in de school- en beroepsloopbanen hangen vooral samen met bewuste of onbewuste denkbeelden over gender. Binnen de maatschappij wordt verschillend aangekeken tegen het onderscheid tussen mannen en vrouwen. Sommigen geloven dat mannen en vrouwen aangeboren en fundamenteel verschillende interesses en vaardigheden hebben (essentialisme). Mannen en vrouwen krijgen daarbij verschillende taken, rollen en mogelijkheden toegedicht.

Anderen gaan uit van gelijkheid en bepleiten een gelijke verdeling van maatschappelijke posities over mannen en vrouwen (egalitarisme). Weer anderen vinden het belangrijk taken en rollen te verdelen op basis van religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen en op basis van tradities binnen de eigen gemeenschap (communitarisme). Zij stellen het belang van de gemeenschap boven dat van het individu. Deze opvattingen werken door in het gedrag van mensen, de manier waarop ze met elkaar omgaan en de keuzes die ze maken.

Hoe werken stereotiepe denkbeelden door in het onderwijs?

Leraren, leerlingen en studenten nemen ook stereotiepe denkbeelden mee het onderwijs in die tot uitdrukking komen in hun verwachtingen en gedrag en de manier waarop ze leerlingen begeleiden en stimuleren. Dat kan ertoe leiden dat jongens en meiden ongelijke kansen krijgen in het ontwikkelen van bijvoorbeeld empathisch vermogen, het sturen van het eigen gedrag, ondernemerschap en risico's durven nemen. Daarnaast kunnen de opvattingen jongens en meiden beperken in hun keuzevrijheid. In extreme vorm streeft het egalitarisme een 'fiftyfifty'-samenleving na, wat de keuzevrijheid van burgers mogelijk aantast.

Het essentialisme en het communitarisme kunnen jongens en meiden aanzetten tot stereotiepe keuzes. Ze krijgen expliciete of impliciete overtuigingen mee over wat mannen en vrouwen goed kunnen en wat bij hen past. Terwijl meiden bijvoorbeeld heel goed kunnen zijn in wiskunde en het leuk zouden vinden om in de techniek te werken, kiezen ze voor andere vakgebieden zoals onderwijs en zorg. Omgekeerd kunnen jongens heel goed zijn in zorg, en motivatie halen uit het volgen van zo'n profiel of studierichting, maar kiezen voor techniek.

Verschillen in de school- en beroepsloopbanen hangen vooral samen met bewuste of onbewuste denkbeelden over gender.

Waarom zijn verschillen in loopbanen een probleem?

Verschillen in school- en beroepsloopbanen kunnen leiden tot onderbenutting van wat kinderen en jongeren in hun mars hebben en tot belemmeringen in het maken van keuzes. Van onderbenutting is sprake wanneer kinderen en jongeren niet de kennis, vaardigheden en houdingen ontwikkelen waarvoor zij wel de potentie hebben. De Onderwijsraad vindt het belangrijk dat jongens en meiden de mogelijkheid krijgen hun capaciteiten te ontwikkelen en zich vrij voelen een school- en een beroepsloopbaan te kiezen die daarbij passen. Verschil mag er zijn, maar niet door beperking in keuzevrijheid of ongelijke kansen.

Onderbenutting en belemmeringen in het maken van keuzes zijn nadelig voor de jongens en meiden zelf én voor de samenleving. Jongens en meiden kunnen hierdoor minder bereiken in hun leven, in het onderwijs en op de arbeidsmarkt en daardoor minder bereiken in en voor de samenleving.

Wat adviseert de Onderwijsraad?

De ene school lukt het beter gelijke kansen voor jongens en meiden te creëren dan de andere. Onderwijs kan dus helpen de verschillen in school- en beroepsloopbanen te verkleinen. Maar het onderwijs kan dat niet alleen. Hier ligt ook een rol voor ouders en de samenleving.

De Onderwijsraad adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op drie manieren meer bewustwording te creëren over genderstereotypering in het onderwijs.

- Stimuleer bewustwording bij leraren van genderstereotypering. Want *doordat* leraren (lage) verwachtingen hebben, zullen die ook uitkomen.
- Voorkom stereotypen in loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Zet in op een brede, genderneutrale oriëntatie en verleid jongens en meiden minder stereotiepe keuzes te maken.
- Voorkom stereotypen in lesmateriaal. Gebruik beschikbare middelen om het materiaal daarop door te lichten.

Daarnaast adviseert de raad schoolleiders en leraren aandacht te hebben voor individuele verschillen en geen seksspecifieke aanpak in te zetten. Het benoemen van bepaalde behoeften of kenmerken als 'typisch' voor jongens of meiden, kan stereotyperend werken. En handelen naar zulke veronderstelde behoeften en kenmerken kan leiden tot ongewenste beperkingen.

Verder zijn er aanvullende instrumenten nodig om verschillen op de arbeidsmarkt te verkleinen. Denk aan maatregelen die het makkelijker maken om werken, zorgen en leren te combineren en maatregelen die genderdiversiteit binnen de arbeidsorganisatie in het algemeen en in de top bevorderen.

www.onderwijsraad.nl/verkenning-sekseverschillen-onderwijs
oktober, 2020

Onderwijs kan helpen de verschillen in school- en beroepsloopbanen te verkleinen. Maar het onderwijs kan dat niet alleen.